

Nejvyšší státní zastupitelství

SL 717/2001

**Sbírka výkladových stanovisek
Nejvyššího státního zastupitelství**

V Brně dne 24. dubna 2001

Poř. č. 6/2001

Výkladové stanovisko k posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona u povinné osoby, jejímž jediným příjmem jsou sociální dávky ve výši životního minima

Při posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona u povinné osoby, jejímž jediným příjmem jsou sociální dávky dosahující výše životního minima, je třeba opatřit podklady umožňující stanovit, v jaké výši byla povinná osoba v rozhodné době povinna platit výživné a hodnotit všechny okolnosti týkající se nezpůsobilosti povinné osoby plnit své závazky, zejména důvody ztráty zaměstnání a možnosti jeho opětovného získání, dále její celkové majetkové poměry a rozsah poskytované péče oprávněné osobě v naturální formě.

Vrchní státní zastupitelství v Olomouci předložilo Nejvyššímu státnímu zastupitelství podnět Krajského státního zastupitelství v Ostravě k vydání výkladového stanoviska k posuzování trestní odpovědnosti za spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. u osoby, jejímž jediným příjmem jsou sociální dávky, které dosahují výše životního minima, neboť byly zaznamenány názory, že již samotná skutečnost, že povinný bez svého zavinění disponuje pouze prostředky ve výši životního minima, svědčí pro závěr, že nelze dovozovat jeho povinnost výživné platit a subjektivní stránka trestného činu podle § 213 tr. zák. není naplněna.

Podle § 85 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, vyživovací povinnost k dítěti trvá do té doby, pokud dítě není schopno se živit samo. Moment zániku vyživovací povinnosti, je-li ponechán stranou zánik absolutní, je tedy vázán pouze na míru schopnosti dítěte samo se živit. Vyživovací povinnost k nezajištěnému dítěti je osobní povinností rodiče, která vyplývá ze zákona a nezaniká tím, že se rodič stane insolventním, tj. neschopným plnit své peněžní závazky.

Pokud jediným zdrojem příjmů povinné osoby jsou dávky sociální péče poskytované ve smyslu zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů, a to ve výši životního minima stanoveného zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů, samotné zjištění, že povinná osoba z tohoto důvodu neplatila v rozhodné době výživné, nestačí pro závěr, že nebyly naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. Povinná osoba, která nemůže dostat své povinnosti přispívat na výživu oprávněného dítěte určenou finanční částkou proto, že disponuje pouze sociálními dávkami, nemůže být bez dalšího zjišťování všech rozhodných skutečností považována za nepostižitelnou pro uvedený trestný čin.

Především je třeba uvést, že při posuzování trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin podle § 213 tr. zák. nejsou orgány činné v trestním řízení podle § 9 odst. 1 tr. ř. vázány rozhodnutím, kterým v občanském soudním řízení byla tato povinnost stanovena, včetně rozsahu výživného, neboť se jedná o otázku posouzení viny obviněného.¹⁾ Orgány činné v trestním řízení musí otázku, v jaké výši byla povinná osoba schopna platit výživné, posoudit samostatně, jako předběžnou otázku, i když při tom musí respektovat ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině. Při řešení otázky, v jaké konkrétní výši byla povinná osoba schopna svoji vyživovací povinnost plnit, je nezbytné brát zřetel jak na všechna hlediska týkající se skutečných finančních možností povinné osoby, tak i zjišťovat, jak bylo oprávněné dítě v rozhodné době zaopatřeno po stránce hmotného zabezpečení, ubytování, stravování i uspokojování obvyklých přiměřených potřeb, zda již mělo nějaký vlastní příjem, apod. Není vyloučeno, že takto určená výše výživného se bude lišit od výše stanovené občanskoprávním rozsudkem.

V této souvislosti je nezbytné zdůraznit, že pokud by byl na místě závěr, že se pachatel dopustil trestného činu podle § 213 tr. zák. v rozsahu odpovídajícím jiné výši výživného, než jaká byla stanovena rozsudkem v občanském soudním řízení, bylo by z hlediska použití ustanovení § 214 tr. zák. rozhodné, zda dodatečně splnil vyživovací povinnost v rozsahu odpovídajícím této jiné výši výživného.²⁾

U trestného činu podle § 213 tr. zák. je samozřejmě nezbytné zjištění, zda jde o zaviněné jednání ze strany pachatele a o jakou formu zavinění, zda úmyslnou či nedbalostní, se jedná. Musí být proto zjištěny takové skutkové okolnosti, které umožňují závěr, že neplacení výživného bylo obviněným zaviněno a jakou formou.

Při hodnocení zavinění pachatele za objektivně existující stav, tj. za neplacení výživného oprávněnému dítěti, nestačí pouhé zjištění, že povinná osoba je v rozhodné době bez zaměstnání a pobírá pouze sociální dávky ve výši životního minima. Tato skutečnost sama o sobě nemůže vést k závěru, že nelze dovozovat její povinnost platit výživné a nelze prokázat subjektivní stránku trestného činu podle § 213 tr. zák.³⁾

¹⁾ Viz např. rozhodnutí č. 11/1984 Sb. rozh. tr.

²⁾ Viz např. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20.1.1995 sp.zn. 6 Tz 35/94, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.3.2000 sp.zn. 7 Tz 24/2000.

³⁾ Viz např. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20.1.1995 sp.zn. 6 Tz 35/94, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.3.2000 sp.zn. 7 Tz 24/2000.

Je nutno brát v úvahu, že povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného spočívá nejen v poskytování peněžitého plnění, ale i v povinnosti vyživovat a zaopatřovat oprávněnou osobu v naturální formě, tedy ve fakticky poskytované péči. Proto zanedbáním povinné výživy u dítěte se rozumí nejen neplacení stanovených částek výživného, ale i neplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě. Musí být proto zkoumán vztah povinné osoby k oprávněnému subjektu z hlediska plnění dalších povinností v celém rozsahu, zda a jakým způsobem se podílí i na uspokojování dalších potřeb oprávněné osoby.

Především však musí být důsledně prověřeny důvody, pro které se povinná osoba dostala do situace, která jí fakticky znemožňuje platit výživné, aniž by se tím sama vystavila nebezpečí nouze.

Pokud v rozhodném období povinná osoba neplnila vyživovací povinnost z důvodu ukončení pracovního poměru, je třeba hodnotit důvody, pro které byl pracovní poměr ukončen.

Bude-li zjištěno, že povinná osoba ukončila pracovní poměr dohodou, je nezbytné zkoumat, z jakých důvodů byl pracovní poměr takto ukončen, zda k tomu vedly nějaké důvody na straně zaměstnavatele nebo zda šlo o důvody výlučně jen na straně povinné osoby jako zaměstnance, zda by tato osoba jinak mohla v pracovním poměru pokračovat. Pokud by se ukázalo, že povinná osoba ukončila pracovní poměr dohodou výlučně pod vlivem okolností, které byly na straně zaměstnavatele a které objektivně bránily tomu, aby pracovní poměr pokračoval, bylo by nezbytné opatřit zprávu úřadu práce v tom smyslu, zda byla povinná osoba evidována jako uchazeč o zaměstnání, zda měla možnost zaměstnání získat a v případě, že evidována nebyla, zda bylo reálné v případě zaevidování získat zaměstnání a jakého výdělku by mohla dosahovat.

Pozornost je nutné věnovat též zjištění, zda ze strany povinné osoby nedošlo k vyvolání stavu insolvence záměrně a dále, zda takovýto stav skutečně existuje, zda není pouze předstírán. Jako jediný příjem totiž může povinná osoba vykazovat pouze sociální dávky, přičemž další příjem pobírá z nepřiznaného pracovního vztahu s dalším zaměstnavatelem, se kterým nemá uzavřenu řádnou pracovní smlouvu a tento další příjem slouží jen k uspokojování potřeb povinné osoby.

Dále je třeba prověřit, zda se povinná osoba bez důležitého důvodu nevzdala výhodnějšího zaměstnání nebo nějakého majetkového prospěchu (§ 96 odst. 1 zákona o rodině).⁴⁾

Teprve na podkladě skutkových zjištění ve shora naznačeném směru je možno učinit závěr, zda a v jakém rozsahu byla povinná osoba schopna plnit vyživovací povinnost a zda neplnění zákonné vyživovací povinnosti vůči oprávněné osobě v rozhodné době ve smyslu ustanovení § 213 tr. zák. bylo zaviněným jednáním a v kladném případě, o jakou formu zavinění se jedná.

⁴⁾ Viz rozhodnutí č. 22/1992 Sb. rozh.tr.